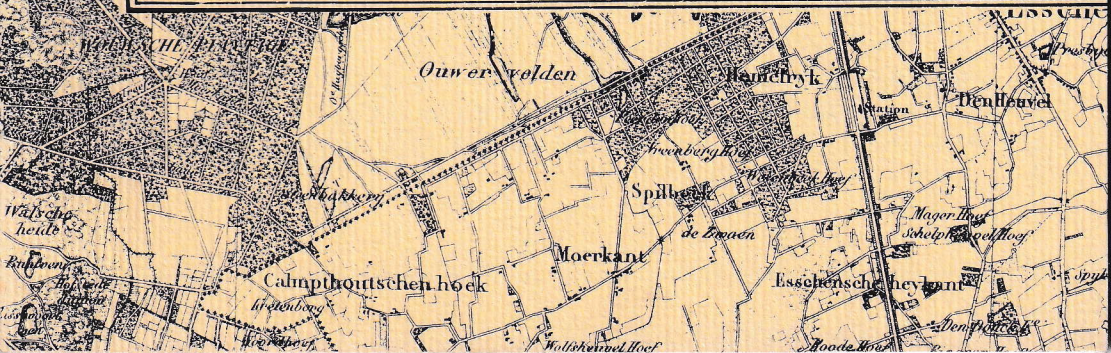

1 - 88

We praten met Frieke in zijn gezellig ingericht appartement in "Leonardushof" waar hij alweer 8½ jaar woont. Hij was ooit eigenaar van een sigarenwinkel aan de Bergsestraat 29, waar nu al 20 jaar de zaak van Rommens is gevestigd. 39 Jaar heeft hij de zaak gerund en zoals hij zegt: "Als mijn vrouw niet gestorven was, dan zat ik er nog".

Op 13 januari 1988 werd hij 85 jaar. Oude mensen kunnen veel verhalen. Van hoe het vroeger was en wat er zoal veranderd is. "Maar" zegt Frieke "als wij in deze tijd geleefd hadden, was alles ook anders verlopen. Hoe de jongere generatie leeft dat moeten ze zelf maar uitmaken." En hij vertelt over het gezin van zijn vader en moeder, hoe hij opgroeit in Wouw, de kwajongensstreken, de plaats van de godsdienst in het dorpsleven, de sigarenzaak en over zijn eigen gezin en familieleven.

UITVLIEGERS.

Zijn vader Adrianus van der Heyden kwam uit een gezin van "uitvliegers" zoals Frieke het noemt. Twee zussen van vader waren in betrekking, zoals dat vroeger heette bij een professor in Leuven. Eén broer trok naar Den Brielle en twee anderen naar Frankrijk waarvan één naar Parijs en één naar Clermont-Ferrand waar hij bij de bandenfabriek van Michelin op kantoor ging werken. Hij kon zo mooi schrijven zei men. Een vierde broer begon in Wouw een kruidenierswinkeltje en een cafeeke. Ook ging hij de boeren af om boter en eieren te kopen. Met de "stootkar" bracht hij zijn waar naar de "Wouwse Statie". Daar werd alles op de trein gezet. In Antwerpen woonde een neef. Via hem kwam hij aan vaste adressen om de boter en eieren te verkopen. 's Zondags kwamen de boeren na de Mis naar zijn cafeeke om af te rekenen en boodschappen mee te ne-

Frieke van der Heijden als een jongeman van net in de twintig. (Collectie F. van der Heijden).

men. En zo was de kring weer rond.

In zijn jonge jaren trok vader Adrianus naar de Haarlemmermeer. Als arbeider viel hij daar op omdat hij zo goed sloten uit kon zetten. Omdat hij ook nog goed kon schrijven werd hij al gauw aannemer. Hij zocht een goed stel mannen uit. Er werd voor die tijd flink verdiend, f 2,50 per dag. Er moest wel keihard gewerkt worden van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. De mannen verbleven in barakken waar een zg. keetjuffrouw voor eten en drinken zorgde en de boel schoon hield. Frieke's vader deed ook de inkopen voor hun verzorging daar.

KOLENHANDEL.

Met het verdiende geld in de Haarlemmermeer bouwde vader een huis in de Bergsestraat en begon een kolenhandel (Bergsestraat 84). Die kolen kwamen aan op het station aan de Wouwse Statie. De aanleg van de spoorlijn had hij in zijn jonge jaren nog meegemaakt. Eerst werden de kolen met een handkar, later met paard en wagen verder vervoerd. Naast de kolenhandel had hij nog wat boerderij-inkomsten. Het ging goed met de handel en er werd steeds meer bijgebouwd om de kolen onder dak te krijgen. Door de erfenis, die Frieke na de dood van zijn ouders kreeg, kwam hij in het bezit van twee huisjes. Frieke weet nog dat die voor 75 cent in de week verhuurd werden. Veel mensen hebben in die huisjes gewoond, o.a. de grootvader van de jongens van Dekkers Electro.

Adrianus was al niet meer zo jong, 50 jaar, toen hij trouwde met Pieta de Nijs, een boerendochter uit Heerle. Zij was in die tijd huishoudster bij moeder en zoon Damen in de Bergsestraat. Deze zoon Koke was gemeente-ontvanger in Wouw. Pieta was 37 toen ze trouwde en kreeg nog 5 kinderen. Het oudste en het jongste kind, beiden meisjes, stierven bij hun geboorte.

De kinderen v.d. Heyden moesten vader al vroeg helpen in de handel. Zo moesten ze 's morgens voor schooltijd de handkar helpen duwen als die vol was. Was de kar half leeg, dan kon vader het verder alleen wel af. Daarnaast

Frieke van der Heijden met zijn tweede vrouw, Petronella (Nelly) van Dijk. (Coll. F. v.d. Heijden).

hielpen ze moeder met de was, maar dit laatste wilde Frieke niet weten voor zijn schoolkameraden. Frieke is in Wouw naar school gegaan, eerst op de bewaarschool bij de zusters, maar daarover straks meer. Daarna op de lagere school waarvan twee jaar op de school in de Schoolstraat. Deze was in 1914, net voor de eerste wereldoorlog, klaargekomen.

Na zijn schooljaren werkte Frieke eerst bij zijn vader in de zaak. In 1925 trouwde hij met Bab van Dijk en ging hij werken op de Wouwse Melkfabriek. Hij woonde toen in Bergen op Zoom waar ook dochter Els geboren werd. Op de melkfabriek was hij aangesteld bij de melkontvangst, als de melk binnen was deed hij kantoorwerk. Na drie jaar ging hij naar de melkfabriek in Bergen op Zoom omdat hij in Wouw geen plezierige baas had. In die tijd verhuisde hij terug naar Wouw waar ook zijn zoon Adrie geboren werd.

SIGARENWINKEL.

In die tijd woonde er in de Bergsestraat, nu nr.29, een schoenmaker, Geert Vriends. De goeie man stierf en vader van der Heyden kocht het pand voor Frieke die het liet verbouwen tot sigarenwinkel. Hij zou er 39 jaar wonen, want hij heeft altijd met plezier samen met zijn vrouw de winkel gerund. Zijn eerste vrouw Bab was erg geliefd bij de jeugd. Al was Frieke officieel de eigenaar, men ging bij Bab van Dijk om tabaksartikelen. De kinderen die in de winkel kwamen noemden Frieke ook vaak "Bab". Frieke hield van "netjes" in de winkel en tussen de bedrijven door hielp hij zijn vrouw met "stoffen" in de huishouding. Hij was tegen iedereen vriendelijk en maakte geen verschil tussen grote boeren en arbeiders. Eén dag in de week bezocht Frieke op de fiets de vaste klanten die hij de tabakswaaren thuis bracht. 's Zondags na de laatste mis kwamen de boeren en arbeiders zelf naar de winkel. Toen hij de winkel startte was de "Karel 1-sigaar" de meest bekende en die mocht je niet zomaar verkopen. Er kwam dan ook eerst iemand van de fabriek kijken (met auto en chauffeur) of de winkel wel aan alle eisen voldeed. Later kwamen er allerlei andere merken op de markt en Frieke begon ook kantoorartikelen te verkopen.

Tussen 1880 en 1885 werd deze foto gemaakt van de zusters de Mijs. V.l.n. r.: Rieka Konings-de Nijs, Pieta van der Heijden-de Nijs - de grootmoeder van Frieke van der Heijden die in 1862 geboren werd, en Kee van de Watering-de Nijs (Foto: coll. M. van der Heijden).

Een jaar na de dood van zijn tweede vrouw Nellie in 1967 heeft hij de zaak verkocht aan Sjef Rommens en nu anno 1988 runt diens dochter Carla de zaak.

GEZIN.

Frieke is met twee gezusters getrouwd geweest. Uit het eerste huwelijk waren in 1927 en in 1929 Els en Adrie geboren. Zes jaar later werd er nog een 7-maandskindje, een meisje, geboren dat bij de geboorte stierf. Zijn vrouw Bab was na het eerste kind erg ziekelijk en had last van de nieren. Toen de kinderen 15 en 12 jaar oud waren stierf zij in 1942. Ze waren 16 jaar getrouwd geweest. Het was een moeilijke tijd toen in de oorlog. Een buurmeisje Jo Elst heeft hun toen goed geholpen en ook zijn schoonzus Nellie, met wie hij in 1944 trouwde. De kinderen werden ondertussen ook groot en trouwden. Zijn tweede vrouw Nellie is lang ziek geweest en Frieke heeft veel met haar afgezien voordat zij in 1967 aan kanker stierf. Frieke's zuster Marie, die ongetrouwd is gebleven is daarna nog een jaar bij hem in huis geweest voordat hij de winkel aan de kant deed.

En toen kwam hij weer in Bergen op Zoom terecht waar hij bij zijn zoon ging wonen. Zijn zoon Adrie had drie kinderen, Freddy (de stamhouder) en twee dochters. Een half jaar na het overlijden van Frieke's tweede vrouw stierf deze kleinzoon 9 jaar oud aan jeugdkanker. Opa en kleinzoon hadden samen een hechte band en de slag kwam hard aan. Maar er was daardoor in Bergen op Zoom ook een kamertje vrijgekomen en zodoende heeft Frieke 9 jaar in dit gezin gewoond. Toen de kleindochters daar groter werden en moesten studeren op te kleine kamertjes, vond Opa dat hij op moest stappen en hij verhuisde naar dochter Els die in Roosendaal getrouwd was. Bij haar waren de kinderen intussen getrouwd en de deur uit. Bij Els is hij twee jaar in goede harmonie geweest.

Toch bleef Wouw trekken en hij vroeg een plaatsje aan in "Leonardushof". Daar kwam hij terecht in een kamer achter de kapel. Een beetje achteraf en niet iedereen wilde er wonen, maar Frieke heeft er 6 jaar plezierig gewoond. Nu,

na de renovatie van "Leonardushof" zit hij tweehoog in een gezellig ingericht appartement. Hij had vroeger nooit gedacht nog eens in een bejaardenhuis terecht te komen maar Frieke vindt het goed wonen in "Leonardushof". Het eten is er prima en hij kan goed met het personeel en zijn medebewoners overweg. Overdag is hij weinig op zijn kamer. 's Morgens gaat hij bij zus Marie op de koffie die in één van de bejaardenflatjes woont. 's Middags gaat hij, gelukkig weer op de fiets na een lichte beroerte lente '87, naar de Bergsestraat 84 (zijn geboortehuis) waar nog altijd zijn broer Marinus woont samen met zijn vrouw Nellie en hun zoon Adrie. Daar doet hij ook nog weleens lichte tuinwerkzaamheden. En de avond brengt hij weer gezellig bij Marie door. "Zolang het nog kan" zegt hij.

HERINNERINGEN.

Frieke is een gezellige prater en vertelt prachtige verhalen vooral uit zijn jonge jaren. Een van zijn verhalen gaat over de bewaarschool. Daar zat hij bij soeur Petra, die behalve dat ze de jongetjes van Wouw zoet hield, ook nog "werkzuster" was. Soeur Gabriël had de meisjes onder haar hoede. Soms als soeur Petra "werken" moest gingen de jongetjes ook naar soeur Gabriël. En voor deze zuster was Frieke doodsbang. Ze had een soort grote wasknijper, een klepper waar ze mee klepte als de kindertjes niet stil waren. Soeur Petra was wel aardig maar praten dat mocht ook bij haar niet, want dan kwamen de "praatmutsen" (van karton) op de propfen of beter gezegd op je kop. Er waren mutsen voor een beetje praten, en die stonden boven op je hoofd, en grote mutsen als je het te gek had gemaakt. Deze grote muts zakte helemaal over je hoofd en dan zag je niets meer. Een methode, die in deze tijd niet meer denkbaar is. Frieke heeft er echter geen frustraties aan over gehouden.

De familie van der Heyden heeft nooit armoede gekend maar de kinderen mochten niet stoeven (opscheppen). Vader leerde dat ze niemand kwaad mochten doen en de eigendommen van anderen niet mochten vernielen. Maar ja, ze waren ook weleens minder braaf en als jongen kun je vaak niet onder

doen voor je kameraden. Frieke's kameraden, allemaal jongens uit de buurt, waren o.a. Jantje van Wezel (kapper), Miel van Merode (electriciën), Kiske van Merode (aannemer) en de jongens Oerlemans en Sep. Dit stel speelde vaak op het oude, niet meer gebruikte kerkhof dat toen aan de Bergsebaan lag. Er stond nog een half afgebroken lijkenhuisje en op de graven stonden van die glazen kastjes waarin kunstbloemen en foto's van de overledenen, zoals dat vroeger gebruikelijk was. Eéns hebben ze met stenen van het lijkenhuisje één, twee, drie klabats, tegelijk de glazen kastjes stuk gegooid. Je ziet het voor je!

Er stond ook nog een kruisbeeld op het kerkhof waarvan het corpus, het is wat oneerbiedig, van achteren hol was. Hierin broedden dan vaak de merels. Hun eieren werden door de jongens weggehaald. Op een keer zat Jantje van Wezel met zijn arm vast in het gat en kon er niet meer uit. En zijn vrienden toen maar zingen van "Jantje hangt aan 't kruis, Jantje hangt aan 't kruis". Uiteindelijk hebben ze hem toch bevrijd met koud water want zijn arm was al flink opgezet.

Op die kastjes stukgooien zal beslist wel straf zijn gevolgd, dat weet Frieke niet meer zo precies. Misschien moest hij wel op de knieën voor de kast en dan met zijn handen twee stenen omhoog houden. Ze waren er vroeger niet kinderachtig mee. Of in de kelder. Zoals die keer dat Frieke zomaar op straat iets zag blinken en dat een zilveren dubbeltje bleek te zijn, een waar kapitaal begin 1900. Hij had toen het dubbeltje gewisseld voor 10 losse centen die hij op de schaafbank onder kolenzakken had verstopt. Daarmee ging hij iedere dag iets kopen in de winkel. Maar toen hij zo'n 3 centen besteed had, werd het rap door de winkeljuffrouw aan moeder overgebriefd en Frieke moest op het matje komen en de kelder in. En hij had het dubbeltje toch echt eerlijk gevonden.

GELD.

Met geld werd in huize van der Heyden altijd voorzichtig omgesprongen. Geld dat via de handel binnen kwam, werd 's avonds op een dekentje geteld, want het was vroeger allemaal zilvergeld en dat rinkelt. Geldtellen veroor-

zaakte zo geen lawaai. Owee als er eens een gulden op de grond kledde. De burens die 's avonds veel bij elkaar kwamen op de hoge stoep voor het huis moesten het eens horen, dat gaf geen pas want niemand had het breed. Toch zei moeder altijd: "Je hoeft niet gierig te wezen om zuinig te zijn". Zo weet Frieke nog dat ze door moeder wel eens met een zakje kolen naar mensen werden gestuurd die met "een uite kachel" zaten zoals ze dan zei. Ze wist, als er klanten waren die geen kolen kwamen halen, dan was er geen geld bij die mensen.

SCHOOL.

Van de schooltijd weet Frieke nog dat er een onderwijzer was, meester Bellanger, die weinig ontsag had bij de jeugd. Je kon er "de gans mee rijden" (de gek mee houden) zegt Frieke. De man was niet erg geliefd en werd ook vaak gepest. Zo herinnert Frieke zich hoe een stel grote jongens, die al van school waren, de onderwijzer te pakken namen. Er kwam in Wouw geregeld een visboer Simon uit Tholen, die met zijn paardje rondging. Het vel, dat hij van de paling stroopte, hing hij aan een spijker van zijn karreke. Die vellen pakten de jongens, en die kwamen dan aan de deurenknop van het huis bij meneer Bellanger terecht. Nu heette de vrouw van de onderwijzer "Koos" en om hem uit te dagen werd de naam van zijn vrouw geroepen, waarop de onderwijzer naar buiten kwam en in de vieze vellen greep. Ook op de kerkbanken werd de naam "Koos" gekrast weet Frieke, allemaal om meneer Bellanger te pesten. Die onderwijzer gaf de kinderen ook bijnamen zoals "den Bels" en "de Kikker". De jongens van der Heyden kregen de naam van "Krijtzakken".

Met zijn kameraden ging Frieke ook vaak naar de Blóókes in de Akker. Er stond daar veel scharhout met bomen en wat hazelnootstruiken. Ze gingen er vuurke stoken en eitjes rapen want er zaten veel vogels. Frieke vertelt van een soldaat die bij hun ingekwartierd was (mobilisatie 1914-1918), een echte vogelkenner. Die ging weleens met de jongens mee en maakte hen dan opmerkzaam op veel dingen in de natuur waaraan de jongens letterlijk voorbij waren ge-

Frieke van der Heijden op latere leeftijd met twee van zijn nazaten (Coll. F. van der Heijden).

lopen. Op een keer kwam de boer de jongens achterop. Het was nogal moerassig daar en Miel van Merode viel in een dichtgeslibde sloot. "Het zijn geen arten, het zijn geen arten" riep hij maar.

Zo had Rinus Oerlemans eens zijn broek gescheurd. Jans van Merode, de zus van Miel, zou het gat wel even dicht naaien maar ze naaide hemd en broek aan elkaar en dat gaf 's avonds weer problemen thuis.

De verhouding Wouw-Heerle was vroeger niet zo geweldig. Vader van der Heyden had eens een schaap gekocht. Daar werd een kar voor gemaakt en daarmee konden weer twee zakken kolen vervoerd worden. Piet Doggen uit Heerle zou de kar maken en de jongens gingen geregeld informeren of de kar al klaar was. Het gebeurde dan vaak dat Piet Doggen de jongens een eind naar Wouw moest begeleiden vanwege de Herelse jongens. Maar omgekeerd gebeurde er ook wel eens wat, geeft Frieke toe.

GODSDIENST.

De godsdienst speelde vroeger een belangrijke rol in het dorpsleven. De pastoor bepaalde vaak wat er gebeurde, en dat gaf weleens problemen. Frieke zegt: "we moesten soms als jongens twee heren dienen, vader en de pastoor" en hij vertelt over de maandelijkse kindermis waar ze naar toe moesten en die 's morgens voor schooltijd gehouden werd. Omdat ze 's morgens op die zelfde tijd ook voor vader de kolenkar moesten duwen zei vader tegen zijn zoons: "gaan jullie maar naar de eerste mis", wat ook geschiedde. Maar bij de communie werden ze door de pastoor overgeslagen. Frieke die aan z'n vader dacht ging na afloop de kerk uit, maar broer Marinus bleef zitten tot en met de kindermis uit was. Straf volgde voor Frieke, dat werd schoolblijven.

Toen de jongensschool aan de Schoolstraat gebouwd werd, maakte pastoor Bleyenbergh op de preekstoel bekend hoe hij de medewerking van de boeren gepland had. Naar gelang men karren en paarden had deelde hij het vervoer van het materiaal in. En ieder vond het een eer om mee te mogen doen!

Een zeer fraai familieportret uit ongeveer 1930. V.l.n.r. Marie van der Heijden, vader Adriaan van der Heijden, Marinus van der Heijden, Pieta van der Heijden-de Nijs en Frieke van der Heijden (Foto coll. M. van der Heijden).

4

Frieke vertelt verder dat ieder dorp wel een heilige had die bijzonder vereerd werd. In Wouw was dit de heilige Appollonia, patrones tegen de tandpijn. Op haar feestdag kwamen er allerlei mensen van buiten het dorp, naar Wouw. Het was dan druk op het station van Wouw en in de kerk. Er kwam dan altijd wat "luxe" op tafel zoals Frieke zegt. Ook de mannen waar vader vroeger mee in de Haarlemmermeer gewerkt had, kwamen dan bij hun thuis op de koffie. Dit was ieder jaar weer een feestelijke gebeurtenis.

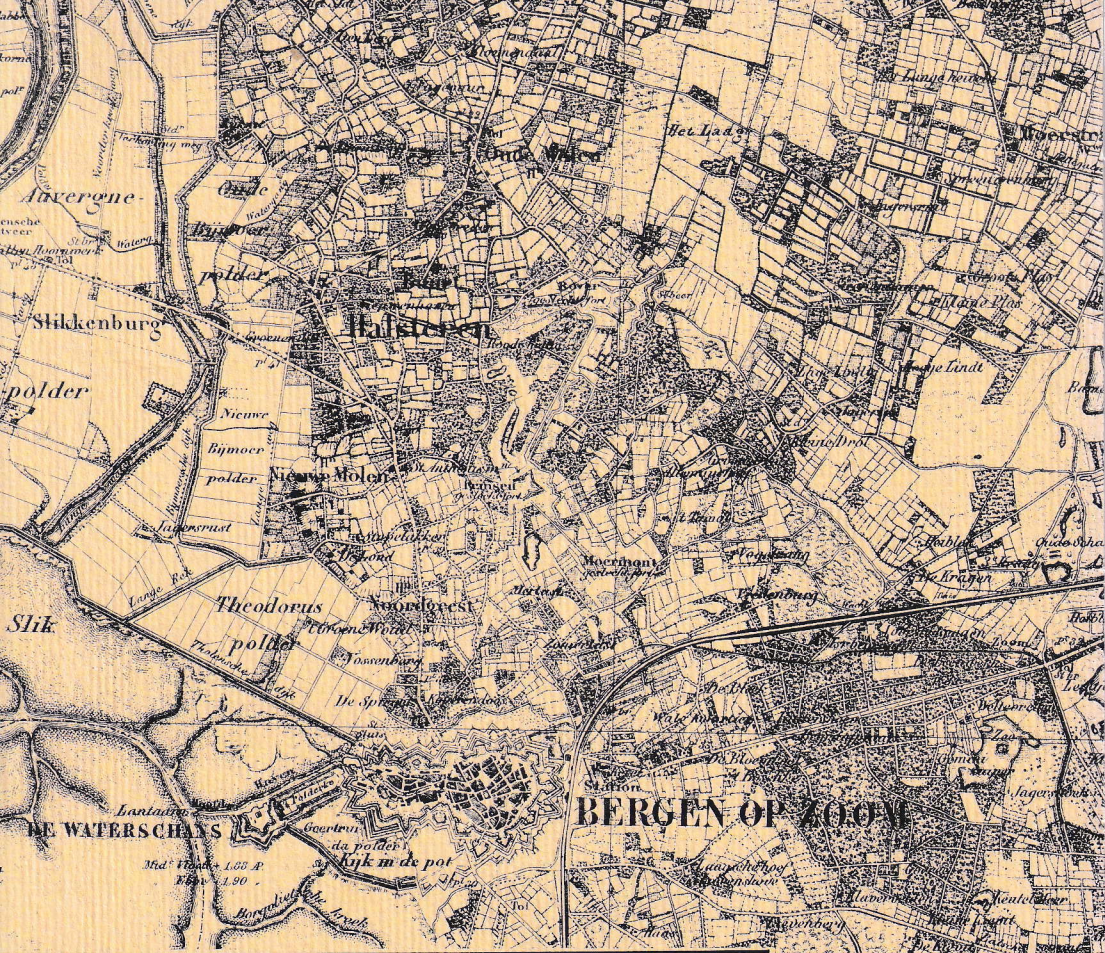
In Wouw stond vroeger, behalve aan de Spellestraat ook nog een Kapelleke aan de Doeldreef net over de beruchte "Beek". Dit kapelleke gaf nog wel eens wat concurrentiestrijd tussen de zieleherders van Wouw en Heerle. Want dit kapelleke werd ook door de Wouwse gelovigen druk bezocht, maar de opgestoken kaarsen kwamen ten voordele van de parochie Heerle. Later is dit kapelleke afgebroken omdat er teveel vernield werd en de opgestoken kaarsen niet betaald werden.

Op het einde van de tweede wereldoorlog in '44, herinnert Frieke hoe in Wouw de kerktoren de lucht inging. Hij heeft toen samen met anderen de beroemde beelden uit de kerk gehaald. Ze hebben die toen achter op de wei van Siebelink van brouwerij De Ster in de grond gestopt.

Frieke's leven is een brok Wouwse geschiedenis, waarin hij persoonlijk ook zo het één en ander heeft meegemaakt. Met zijn twee vrouwen en zijn kleinzoon heeft hij veel "afgezien", hij denkt nog elke dag aan hen, zegt hij. Toch kun je met recht zeggen: Die Frieke van der Heyden is een tevreden mens, die nog van elke dag geniet!

Wouw, februari 1988.

Annie Senhorst.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door financiële steun van de
Rabobank „Wouw - Kruisland”

